

Nr 16

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående orsakerna till alkoholmissbruk bland ungdom.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 232 av herr *Bengtson* och herr *Carlsson, Eric*, samt II: 294 av herr *Elmwall m. fl.* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om undersökning av orsakerna till alkoholmissbruket hos ungdomen samt om vidtagande av erforderliga åtgärder på grundval härav i syfte att stävja den olaga hantering, som förser minderåriga med rusdrycker.

I motionerna belyses den aktuella frågan om ungdomens fostran. Till denna bild hör, säger motionärerna, t. ex. fylleri, kravaller, förstörelse av egendom m. m. Det allvarligaste i situationen är kanske att dessa förseelser i allt större utsträckning synes gälla ungdomar i de nedre tonåren.

Ungdomen av i dag är inte sämre än tidigare generationer, men avvikelserna från ordningen har blivit mera svårbemästrade problem i vårt nutida, komplicerade samhälle. En bättre omvårdnad av hjälpbehövande ungdom måste eftersträvas. Det är av stor vikt att goda fosterhem kan ställas till förfogande för ungdomar som behöver sådan omvårdnad. Vidare bör en bättre samverkan mellan hemmen, skolan och organisationerna eftersträvas. Från organisationernas sida har man — synes det — visat ett ökat intresse för dessa arbetsuppgifter. Motionärerna understryker vikten av att samhället medverkar till en förbättrad ungdomsledarutbildning. Det är angeläget att huvudvikten läggs vid de förebyggande åtgärderna.

I fråga om sådana åtgärder synes det motionärerna vara särskild anledning att effektivisera kampen mot ungdomsfylleriet. Enligt betänkandet om ungdomsbrottsligheten (SOU 1959: 37) har ungdomsfylleriet ökat kraftigt under senare år och gått allt längre nedåt i åldrarna. I betänkandet framhålles bl. a. att det finns anledning antaga, att sambandet mellan alkoholmissbruk och kriminalitet är starkt just bland unga människor. Alla åtgärder som är ägnade att minska alkoholmissbruket hos ungdomen har sålunda som knappast några andra en förebyggande verkan mot ungdomsbrottsligheten.

Lagstiftningens bestämmelser angående utskänkning och försäljning av rusdrycker har icke kunnat upprätthållas på det sätt som avsetts. Det är enligt motionärernas mening nödvändigt, att man söker vidta effektivare åtgärder mot den olaga hantering, som förser minderåriga med spritdrycker.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion I: 232. Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från socialstyrelsen och kontrollstyrelsen.

Socialstyrelsen anför, att det stora flertalet ungdomliga alkoholmissbrukare hör till den kategori missbrukare, för vilken den förebyggande nykterhetsvården och hjälpåtgärdsverksamheten är avsedd. De åtgärder, som kan vidtagas, måste sålunda s. a. s. accepteras av vårdtagarna själva, vilket i första hand kräver insikt om den egna situationen och om behovet av hjälp. En sådan insikt torde icke vara vanlig bland alkoholmissbrukare i allmänhet och speciellt icke bland ungdomliga missbrukare. Härtill kommer att nykterhetsvårdens resurser i fråga om hjälpåtgärdsverksamheten och den profylaktiska nykterhetsvårdsverksamheten över huvud taget ännu icke är av den kvalitet och omfattning, att lagstiftningens intentioner i berörda avseenden förverkligats. En ytterligare upprustning av nykterhetsnämndernas resurser framstår i detta sammanhang såsom en nödvändighet.

Styrelsen framhåller vidare att problem i samband med ungdomens alkoholmissbruk belystes av 1944 års nykterhetskommitté och att därvid framkomna synpunkter beaktades vid utformningen av den nya lagstiftningen om alkoholförsäljning och av nykterhetsvårdslagen. Efter motbokssystemets slopande har dock förhållandena allvarligt förändrats till det sämre, och problemställningen har i skilda sammanhang aktualiserats. I början av år 1957 tillkom — efter förhandlingar mellan olika inom nykterhetspolitiken verksamma myndigheter, institutioner och organisationer — ett särskilt samarbetsorgan, kallat Samarbetsnämnden i alkoholfrågan. Nämndens arbetsutskott består av representanter för socialstyrelsen, kontrollstyrelsen, Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Nya systemaktiebolaget och Sveriges nykterhetsvänners landsförbund. På initiativ av denna nämnd föranstaltade kontrollstyrelsen i samråd med socialstyrelsen och Centralförbundet för nykterhetsundervisning hösten 1958 om en intervjuundersökning rörande unga fyllerister. Undersökningen begränsades till städerna och avsåg alla personer under 25 år, som hade omhändertagits för fylleri och med vilka nykterhets- eller barnavårdsnämnd i stad på grund härav någon gång under tiden 15/9—13/12 1958 haft kontakt för personligt samtal. Arbetet med det material denna undersökning gav har ännu icke slutförts men en preliminär redogörelse för undersökningen har lämnats i tidskriften *Alkoholfrågan*, nr 5 år 1959. De aktuella problemen kommer även att studeras i andra sammanhang. Professor Gunnar Boalt har planlagt en undersökning i avsikt att hos ungdomar i 15—30-årsåldern klarlägga attityder och motiv för alkoholkonsumtion samt de förändringar i konsumtionsvanorna, som kan förekomma i samband med ändrad social och psykologisk situation. Slutligen kan nämnas att samnor-

diska nämnden för alkoholforskning uppmärksammat problemet och söker få till stånd parallella undersökningar rörande alkoholmissbruk bland ungdom i de nordiska ländernas huvudstäder.

Socialstyrelsen anför slutligen:

Genom den nya försäljningslagstiftningen avseende alkoholhaltiga drycker gjordes alkoholen lättåtkomligare för den enskilde medborgaren. Att det skulle bli lättare även för ungdomarna att komma över rusdrycker torde ha förutsetts. Kontrollen av utminuterung och utskänkning åvilar ett flertal myndigheter såsom länsstyrelser, intendentur för utskänkingsärenden, nykterhetsnämnder och polismyndigheter. Motionärerna har påpekat, att lagens bestämmelser i syfte att motverka bl. a. ungdomsfylleri ej kunnat upprätthållas, och efterlyser effektivare åtgärder mot den olaga hantering, som förser minderåriga med sprit. Under nu rådande fria former för utskänkning och utminuterung av rusdrycker torde det dock vara angelägnare med en effektivisering av de nuvarande kontrollorganens verksamhet än med nya bestämmelser som underlag för ytterligare åtgärder. I samband härmed kan nämnas, att Kungl. Maj:t i cirkulär av den 13 november 1959 (SFS nr 492) till samtliga socialnämnder, barnvårdsnämnder, nykterhetsnämnder, arbetsförmedlingsorgan, socialvårdskonsulenter och skyddskonsulenter framhållit nödvändigheten av ett intimare samarbete mellan polisen och socialvårdsmyndigheterna i brottsförebyggande syfte och att socialstyrelsen i nr 120 av Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor, utgivet i februari 1960, ytterligare fäst socialvårdsorganens uppmärksamhet härpå.

Åtgärder utöver dem som redan vidtagits eller planerats synes för närvarande ej vara påkallade.

Kontrollstyrelsen belyser nykterhetstillståndet bland ungdomen genom bl. a. nedanstående statistiska uppgifter angående antalet avdömda fylleriförseelser.

Alder år	Antal fylleriförseelser be- gångna nedanstående år				D:o per 1 000 inv.			
	1954	1956	1957	1958	1954	1956	1957	1958
15—17.....	813	1 792	1 759	2 129	3,0	6,3	6,0	6,7
18—20.....	3 001	6 040	5 836	5 929	12,0	22,9	21,4	21,1
21—24.....	4 907	8 208	7 769	7 240	13,9	23,9	22,6	20,8
15—24.....	8 721	16 040	15 384	15 298	10,0	18,0	16,9	16,2
25 och däröver.....	34 013	73 674	71 653	63 185	7,3	15,7	15,2	13,3
Samtliga	42 734	89 714	87 017	78 483	7,8	16,1	15,5	13,8

Styrelsen anför vidare:

Härav framgår att antalet fylleriförseelser i förhållande till folkmängden numera är väsentligt större än under år 1954, låt vara att en mindre tillbakagång ägt rum efter år 1956. Ökningen från år 1954 till år 1958 gäller alla åldersgrupper och är förhållandevis störst i åldrarna under 18 år. Total-

antalet förseelser av personer i dessa åldrar är visserligen icke anmärkningsvärt stort, men frekvensen ökar mycket snabbt från 15- till 20-årsåldern, där den når sitt maximum. Närmare uppgifter föreligger ännu icke om antalet under år 1959 begångna förseelser. Tillgängliga preliminära uppgifter ger emellertid vid handen, att under detta år en viss minskning inträffat i den totala fyllerifrekvensen. Denna minskning gäller dock icke åldrarna under 18 år, där ytterligare ökning synes ha inträffat.

Vissa personer har begått mer än en fylleriförseelse under resp. år, och totalantalet personer i olika åldrar, som under varje år gjort sig skyldiga till fylleri, är därför något mindre än sammanställningen utvisar. För år 1957 registrerades sålunda 1 483 personer i åldrarna 15—17 år och i åldrarna 18—20 år 4 419 personer. Av dessa hade 159 resp. 1 327 gjort sig skyldiga till fylleri redan före år 1957.

För att ytterligare belysa utbredningen av alkoholmissbruket bland ungdom har en särskild stickprovsbearbetning verkställt av i kontrollstyrelsens straffregister registrerade män under 21 års ålder. Det framgår härav, att i registret finns för närvarande antecknade omkring 11 000 unga män födda år 1939 eller senare, som gjort sig skyldiga till fylleri eller rattfylleri eller annat brott under alkoholpåverkan. Av dessa har omkring 3 000 registrerats för minst två förseelser och omkring 1 000 för mer än två förseelser. Motsvarande antal kvinnor var 322, 59 och 27.

Vad gäller den sociala och psykologiska bakgrunden till de ungas alkoholmissbruk, har kontrollstyrelsen nyligen på begäran av samarbetsnämnden i alkoholfrågan föranställt om en intervjuundersökning av fyllerister under 25 år genom vederbörande nykterhets- och barnavårdsnämnders försorg. Undersökningen omfattar inalles 1 190 hösten 1958 utförda intervjuer. Dessa har bearbetats av kontrollstyrelsen i samråd med Centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Styrelsen framhåller, att undersökningen är behäftad med vissa brister. Sannolikt är dock ungdomsfylleriet i viss mån ett uttryck för en allmän slapphet och hållningslöshet hos många ungdomar, som tar sig uttryck även i andra former av asocialt uppträdande.

Styrelsen anför vidare:

Det är vanskligt att bedöma om några resultat av större värde kan vinnas genom tillsättande i detta läge av en särskild utredning rörande orsakerna till alkoholmissbruket bland ungdomen. Hithörande frågor synes i första hand bära angripas med vetenskapliga metoder, och eventuella statliga åtgärder synes därför bära få formen av stöd till sådana forskare, som bedömes ha intresse av och förutsättningar för att nå resultat på detta område. Styrelsen vill i detta sammanhang framhålla, att den nyinrättade nordiska nämnden för alkoholforskning satt som första punkten på sitt program att söka främja vetenskapliga undersökningar rörande ungdomens alkoholvanor.

Vad angår möjligheterna att försvåra ungdomens alkoholin köp, vidtogs år 1957 den ändringen i 19 § Rff att lägsta åldern för inköp av rusdrycker genom ombud höjdes från 18 till 21 år. Ungdomar under 21 år äger alltså under inga omständigheter rätt att verkställa inköp i systemaffärerna.

Det är vidare enligt 20 § Rff förbjudet för envar att såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den

som kan antagas ej hava fyllt tjuguet år. Sådant olovligt tillhandagående skall enligt 81 § Rff straffas såsom olovlig försäljning enligt 80 §.

Erinras må här även om bestämmelserna i 18 § Rff rörande avstängning från inköp av vissa alkoholmissbrukare samt för olaga rusdrycksförsäljning dömda personer (langare). Beslut om sådan avstängning fattas av vederbörande länsnykterhetsnämnd. I slutet av januari 1960 var inalles 10 289 personer antecknade i systembutikernas spärllistor, varav 806 tillhörde den sistnämnda kategorien. Av dessa var icke mindre än 318 hemmahörande i Göteborgs och Bohus län och 167 i Stor-Stockholm. Siffrorna antyder att den s. k. langningen i viss grad är att betrakta som en storstadsföreteelse.

Några statistiska uppgifter, som kan direkt belysa i vilken omfattning ungdom erhåller rusdrycker på olaglig väg, är icke tillgängliga. Denna trafik torde emellertid ha ökat under de senaste åren. Antalet till kontrollstyrelsens straffregister inkomna uppgifter om brott och förseelser som bestraffats enligt 80 eller 81 §§ Rff har nämligen under de senaste åren utvecklats på följande sätt.

År	Antal
1954	707
1955	789
1956	261
1957	514
1958	768

Motsvarande siffra för år 1959 föreligger ännu icke, men det är redan nu fullt klart att en fortsatt ökning ägt rum under detta år.

I det övervägande flertalet av dessa fall torde det röra sig om langning av spritdrycker. I vilken utsträckning kunderna bestått av ungdomar är däremot obekant.

Styrelsen redogör vidare för åtgärder som Nya systemaktiebolaget vidtagit för att förhindra försäljning till ungdom och missbrukare. Man har sålunda eftersträvat att genom kurser och på annat sätt giva personalen grundlig kännedom om gällande bestämmelser och deras tillämpning. Vidare har man sökt motverka langningen genom annonsering och anslag m. m.

Styrelsen anför avslutningsvis:

Att genom en än effektivare övervakning uppsåra och lagföra langare kan givetvis bidra till en minskning av det olaga spritflödet. Man kommer dock därmed icke åt roten till det onda.

Över huvud torde det enligt kontrollstyrelsens mening knappast vara möjligt att genom lagstiftningsåtgärder, skärpta försäljningsbestämmelser eller effektivare polisövervakning komma till rätta med alkoholmissbruket bland ungdom. Det må här erinras om att tyngdpunkten i nykterhetspolitiken genom 1954 års reform flyttats över från restriktiva ingripanden till sådana positiva åtgärder som undervisning, folkupplysning och forskning i alkoholfrågan, stöd åt ungdomsvårdande sammanslutningar, åt ungdomsidrott och åt annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdom samt en effektiviserad vård av de alkoholskadade. Styrelsen kan icke finna annat än att dessa riktlinjer bör vara vägledande även i fortsättningen. Styrelsen vill särskilt understryka, att en effektiv upplysning och undervisning rörande

alkoholen och dess verkningar enligt styrelsens mening är ett av de mera effektiva medlen att komma till rätta med alkoholmissbruket bland ungdomen, låt vara att sådana åtgärder kan beräknas få påtagliga verkningar först på längre sikt.

Under återopande av vad sålunda anförts får styrelsen för sin del avstyrka det av motionärerna framlagda yrkandet om en särskild undersökning av orsakerna till alkoholmissbruket hos ungdomen.

Utskottet

De ovan återgivna statistiska uppgifterna över fylleriförseelser åren 1954—1958 ger en bild av allvaret i de av motionärerna upptagna problemen. Det är särskilt oroande att den tendens till minskning av det totala antalet fylleriförseelser som inträtt efter år 1956 och som enligt preliminära siffror lär vara bestående även för år 1959 icke gäller ungdomar under 18 år, för vilka i stället en ytterligare ökning synes ha inträffat sistnämnda år.

Det torde icke vara möjligt att här gå närmare in på de skadeverkningar i form av bl. a. social missanpassning av olika slag som spritmissbruket bland ungdomen för med sig. Utskottet vill dock i detta sammanhang understryka, att spritmissbruk ofta visat sig vara den utlösande faktorn vid brott som begåtts av ungdomar. Allmänt kan konstateras att missförhållandena är påtagliga och att energiska insatser kräves för att komma till rätta med dem. Utskottet finner det därför värdefullt att ansträngningar nu också på skilda håll göres för att åstadkomma ett effektivt utnyttjande av tillgängliga medel och för att vidga den forskning beträffande de djupare liggande orsakerna till spritmissbruket, vilken på längre sikt torde vara oumbärlig för reformarbetet på detta område.

När motbokssystemet slopades år 1955 kunde förutses att det, sedan erfarenheter vunnits av den nya ordningen, kunde visa sig lämpligt med nya eller ändrade bestämmelser i detaljfrågor. I vad gäller de ungas möjligheter till alkoholinköp kan erinras om att år 1957 vidtagits sådana ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, att minimiåldern för ombud vid inköp höjts från 18 till 21 år. Det är vidare belagt med straff att såsom ombud eller på annat därmed jämförligt sätt tillhandagå den som kan antagas ej ha fyllt 21 år med anskaffande av rusdrycker. Kontrollstyrelsen säger sig befara att det olagliga tillhandahållandet av sprit till ungdom ökat i omfattning under de senaste åren. Försäljningsföretaget, Nya systemaktiebolaget, eftersträvar dock, som framgår av den tidigare lämnade redogörelsen, att genom olika åtgärder ge sin personal grundlig kännedom om gällande bestämmelser och deras tillämpning.

De här föreliggande frågorna ägnas även stort intresse i nykterhetsnämnderna och inom det frivilliga nykterhetsarbetet. För ett par år sedan har för samordning av nykterhetssträvandena bildats ett särskilt organ, Samarbetsnämnden i alkoholfrågan, vari inom nykterhetspolitiken verksamma myndigheter, institutioner och organisationer är representerade. Såvitt

utskottet kan bedöma bör detta organ kunna fylla en viktig funktion i nykterhetsarbetet.

Bland praktiska åtgärder som äger särskild aktualitet vill utskottet nämna det intimare samarbete mellan polisen och socialvårdsmyndigheterna som anses böra komma till stånd. Kungl. Maj:t har genom ett särskilt cirkulär (SFS 1959:492) fäst vederbörande myndigheters uppmärksamhet på nödvändigheten av sådant samarbete i brottsförebyggande syfte.

I vad gäller den på längre sikt måhända viktigaste frågan i detta sammanhang, nämligen behovet av undersökningar och vetenskaplig forskning om grunderna till ungdomens alkoholmissbruk vill utskottet erinra om att kontrollstyrelsen i samråd med socialstyrelsen och centralförbundet för nykterhetsundervisning och efter hemställan av samarbetsnämnden nyligen verkställt en intervjuundersökning rörande unga fyllerister. I detta arbete har även nykterhets- och barnavårdsnämnderna deltagit. Utredningens resultat är ännu icke slutgiltigt bearbetade men preliminära uppgifter utvisar, att materialet är rätt omfattande och bör kunna ge vissa utgångspunkter för det fortsatta arbetet med klarläggande av dessa förhållanden. Som exempel på undersökta frågor kan nämnas de intervjuades familje- och bostadsförhållanden, föräldrar och uppväxt, föreningstillhörighet och fritidsintressen. Även särskilda förhållanden i samband med berusningstillfället har beaktats och likaså alkoholvanorna före fylleriet, allmänna motiv för alkoholförtäring och de intervjuades antecedentia.

Även andra initiativ till forskningsarbete har tagits på senare tid. Sålunda har planlagts en vetenskaplig undersökning för att klarlägga ungdomarnas attityder till och motiv för alkoholkonsumtion, m. m. Vidare har dessa frågor uppmärksammats av ett nyinrättat internordiskt organ på området, Samnordiska nämnden för alkoholforskning, vilken på sitt program har bl. a. att främja vetenskapliga undersökningar av ungdomens alkoholvanor.

Utskottet har kommit till den uppfattningen att de i motionerna behandlade frågorna i dagens läge är föremål för stort intresse på skilda håll. Utskottet anser sig kunna förutsätta att de närmast ansvariga myndigheterna uppmärksamt följer den vidare utvecklingen och strävar efter att effektivt utnyttja de medel som står till deras förfogande för att stävja spritmissbruk bland de unga. Vad gäller den föreslagna undersökningen av orsakerna till spritmissbruket får utskottet hänvisa till att forskningsarbete nu pågår i olika sammanhang. Utskottet känner, som ovan antytts, i likhet med motionärerna oro inför den nuvarande situationen men finner icke sannolikt att den föreslagna utredningen skulle effektivt befrämja motionernas syfte. Detta torde bäst kunna ske genom att det pågående arbetet fullföljes och utvidgas.

Utskottet, som behjärtar motionernas syfte, får under återopande av vad ovan anförts hemställa,

att de likalydande motionerna I: 232 och II: 294 icke må
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 mars 1960

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Persson, Johan, Möller, Jonasson,
Sörilin, Nestrup, Larsson, Lars*, Danmans, Andersson, Axel Emanuel*,
Johansson, Tage, Gustavsson, Bengt, och Schött*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Johnsson
i Skoglösa, Königson, Ekström i Björkvik, Jacobsson i Sala, fru Jäderberg,
herrar Nelander, Svensson i Kungälv*, fru Wallerius-Gunne, herrar Börjes-
son, Haglund och Lothigius.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.